

III. sz. melléklet

A „gyűlöletbeszéd” büntetőjogi szabályozása és az Alkotmánybíróság gyakorlata

I.

1. A véleménynyilvánítás szabadsága és a szólásszabadság a demokratikus társadalom, a közösségi együttélés alapvető eleme, ugyanakkor e jogok tartalma nem jelentheti azt, hogy e jogokkal visszaélve a szabadságjogokat bárki csorbíthatja.

A gyűlöletkeltés elleni hatékony büntetőjogi fellépés az elmúlt két és fél évtizedben folyamatos viták tárgya volt, és időről időre felerősödik az igény, hogy a közösség elleni izgatás büntetettét vizsgálja felül a jogalkotó úgy, hogy a törvényi tényállás hatékonyabb büntetőjogi üldözést biztosítson, és rendezze a kialakult jogalkalmazási és jogértelmezési problémákat.

2. A megalkotójáról, Csemegi Károlyról elnevezett 1878. évi V. törvénycikk (a továbbiakban: Csemegi-kódex) „Az alkotmány, a törvény, a hatóságok, vagy hatósági közegek elleni izgatás” címet viselő VI. Fejezetében, a 172. § második fordulatában határozta meg azt, hogy meg kell állapítani a büntetőjogi felelősségét annak, „a ki a 171. §-ban meghatározott módon, valamely osztályt, nemzetiséget vagy hitfelekezetet gyűlöletre a másik ellen [...] izgat.” Tehát csak akkor bírt büntetőjogi relevanciával e cselekmény, amennyiben azt a 171. §-ban meghatározott módon: „nyilvánosan, szóval, [...] nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által” követték el.

E rendelkezés sem volt előzmények nélküli a magyar büntetőjogban: már az 1874. évi XXXVIII. törvénycikk 98. §-a is úgy rendelkezett, hogy büntetendő cselekményt követ el, „a ki nyilvánosan, szóval vagy irat által [...] valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen törvénytelen fellépésre izgat [...]”

Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921. évi III. törvénycikk vétség miatt büntetni rendelte azt, aki a magyar állam vagy a magyar nemzet ellen meggyalázó kifejezést használ vagy ily cselekményt követ el (8. §).

3. A második világháborút követő jogalkotás az izgatást rendszertanilag az államrend elleni bűncselekmények közé helyezte. Az 1946. évi VII. törvénycikk 12. §-a hatályon kívül helyezte a Csemegi-kódex 172. §-ának második bekezdését, az 1948. évi XLVIII. törvénycikk 19. §-ának (2) és (3) bekezdése pedig szubszidiárius tényállásban – az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények között – rendelte büntetni azt, aki a magyar nemzetre, a népi demokratikus államrendre vagy népköztársaságra, annak valamely alapintézményére, az országban élő valamely nemzetiségre, illetőleg hitfelekezetre lealacsonyító kifejezést használt, vagy ilyen cselekményt követett el, ha pedig mindezt sajtó útján, vagy egyébként nyilvánosan követték el, a bűncselekmény súlyosabban minősült. Ezzel az izgatás tényállása erősen politikai töltetűvé vált, ezt a tényállást alkalmazták mind a pártállam érdekei elleni, mind az emberi méltóság elleni magatartások leírására.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény az izgatást továbbra is az állam elleni bűncselekmények között helyezte el, ugyanakkor született ennek a tényállásnak egy olyan változata is, amely a közrend elleni bűncselekmények között – lényegében azonos tartalommal – a közösség megsértését rendelte büntetni.

Az 1978. évi Btk. 1989 előtt – megtartva az 1961. évi V. törvény általi rendszertani elhelyezést – továbbra is két tényállást tartalmazott: az állam elleni bűncselekmények között szabályozott izgatás büntetét (148. §), valamint a közrend (közelebbről: köznyugalom) elleni bűncselekmények között a közösség megsértésének vétségét (269. §). A két tényállás közötti különbség a célzat létének, illetve hiányának alapulvételével volt megállapítható: amennyiben az elkövetőt a gyűlölet szításának célzata vezette, akkor izgatás büntette miatt kellett a felelősségét megállapítani.

Az izgatás és a közösség megsértése közötti elhatárolás a jogalkalmazói gyakorlatra hárult. Tekintettel arra, hogy az elhatárolás nem csupán a büntetési mérték szempontjából volt fontos, hanem a magatartás állam elleni vagy köztörvényes bűncselekménykénti megkülönböztetése szempontjából is, az új Btk. előkészítésekor igyekeztek határozottabb elhatárolási ismérvet kialakítani. Ennek eredménye lett, hogy az 1978. évi IV. tv., a Btk. eredeti 148. §-ában szabályozott „izgatás” célzatos bűncselekménnyé vált, azaz a bűnösség megállapításához többé már nem volt elegendő, hogy az elkövető csupán tudatában legyen: cselekménye alkalmas a tényállásban szereplő jogi tárgyak elleni gyűlölet felkeltésére; hanem szükséges volt, hogy szándéka kifejezetten erre irányuljon, ezt kívánja, ennek érdekében cselekedjék. Akinek esetében a gyűlölet keltésére irányuló célzat nem volt megállapítható, az ugyanazon magatartásért a köznyugalom elleni bűncselekmények között elhelyezett közösség megsértése [eredeti 269. § (1) bekezdés] miatt volt büntetendő. A közösség megsértését valósította meg továbbá az, aki mások előtt a magyar nemzetet, továbbá – nemzetiségük, felekezetük, fajuk vagy szocialista meggyőződésük miatt – csoportokat vagy személyeket sértő vagy lealacsonyító kifejezést használt, avagy egyéb ilyen cselekményt követett el [eredeti 269. § (2) bekezdés].

II.

4. Változást jelentett az 1989. évi XXV. törvény, amelynek 15. §-ával megállapították a Btk. 269. §-ának új címét (Közösség elleni izgatás) és új szövegét, ezzel egyidejűleg a jogalkotó kiiktatta az állam elleni bűncselekmények közül az izgatás büntetét. A módosítást követően a közösség elleni izgatás büntette: aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, illetve valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai elleni gyűlöletre uszít [(1) bekezdés], ugyanakkor a bűncselekmény vétségi alakzata: aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, vagy más ilyen cselekményt követ el [(2) bekezdés)].

A (2) bekezdést azonban az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozattal (a továbbiakban: Abh.1.) megsemmisítette azzal az indokolással, miszerint a köznyugalom fenntartásához nem szükséges, hogy a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezés nagy nyilvánosság előtti használatát önmagában véve büntetőjogi büntetéssel fenyegetse a törvény, hiszen ezzel a jogalkotó szükségtelenül, és az elérni kívánt célhoz képest aránytalanul korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot.

5. Az Abh.1. szerint:

„2.1. A Btk. 269. §-a az Alkotmány 61. § (1) bekezdésében meghatározott véleménynyilvánítási szabadság és a (2) bekezdésben megjelölt sajtószabadság tényleges korlátozását, határainak a felelősségi rendszer legsúlyosabb eszközével, a büntetőjogi szankcióval való kijelölését jelenti.

Valamennyi alkotmányos alapjog tekintetében fontos kérdés, hogy azokat lehet-e és milyen feltételekkel megszorítani, korlátozni, kollíziójuk esetén milyen szempontok alapján kell a prioritást meghatározni. A véleménynyilvánítás, illetve az ebbe beletartozó sajtószabadság esetén ez a kérdés kiemelt jelentőséget kap, mivel ezen szabadságok a plurális, demokratikus társadalom alapvető értékei közé tartoznak.

Éppen ezért a véleménynyilvánítás szabadságának kitüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen »anyajoga« többféle szabadságnak, az ún. »kommunikációs« alapjogoknak. Ebből eredő külön nevesített jogok a szólás és a sajtószabadság, amely utóbbi felöleli valamennyi médium szabadságát, továbbá az informáltsághoz való jogot, az információk megszerzésének szabadságát. Tágabb értelemben a véleménynyilvánítási szabadsághoz tartozik a művészi, irodalmi alkotás szabadsága és a művészeti alkotás terjesztésének szabadsága, a tudományos alkotás szabadsága és a tudományos ismeretek tanításának szabadsága. Ez utóbbiak tiszteletben tartásáról és védelméről az Alkotmány 70/G. §-ában külön is rendelkezik. A véleménynyilvánítási szabadsághoz kapcsolódik a lelkiismereti és vallásszabadság (60. §), valamint a gyülekezési jog is (62. §).

Ez a jogegyüttes teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Történelmi tapasztalat, hogy mindannyiszor, amikor a véleménynyilvánítás szabadságát korlátozták, sérelmet szenvedett a társadalmi igazságosság, az emberi kreativitás, csökkent az emberben rejlő képességek kibontakozásának lehetősége. A káros következmények nem csupán az individuum, hanem a társadalom életében is megmutatkoztak és az emberiség fejlődésének sok szenvedéssel járó zsákutcájához vezettek. Az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele.

Az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközéhez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni. Alkotmányellenes a jog tartalmának korlátozása, ha az kényszerítő ok nélkül, önkényesen történik, vagy ha a korlátozás súlya az elérni kívánt célhoz képest aránytalan.

Az egyéni véleménynyilvánítási szabadság szubjektív joga mellett tehát az Alkotmány 61. §-ából következik a demokratikus közvélemény kialakulása feltételeinek és működése fenntartásának biztosítására irányuló állami kötelezettség. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog objektív, intézményes oldala nemcsak a sajtószabadságra, oktatási szabadságra stb. vonatkozik, hanem az intézményrendszernek arra az oldalára is, amely a véleménynyilvánítási szabadságot általánosságban a többi védett érték közé illeszti. Ezért a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos határait úgy kell meghatározni, hogy azok a véleményt nyilvánító személy alanyi joga mellett a közvélemény kialakulásának, illetve szabad alakításának a demokrácia szempontjából nélkülözhetetlen érdekét is figyelembe vegyék.” (Abh. I. III. 2.1.-2.2.)

6. Fontos kiemelni (különösen azért, mert egyes szerzők később az Abh.1-be olyan tesztet is belemagyaráztak, amelyre az Alkotmánybíróság – akkor még – nem hivatkozott), hogy „*az Alkotmánybíróság a Btk. 269. §-a alkotmányosságának megítélésénél a következő kérdéseket vizsgálta:*

- *elkerülhetetlenül szükséges-e a véleménynyilvánítás és sajtószabadság korlátozása a tényállásban leírt magatartások esetén,*
- *a korlátozás megfelel-e az arányosság követelményeinek, azaz az elérni kívánt célhoz a büntetőjog eszközei általánosan és ezen belül az adott büntető tényállás szükséges és megfelelő-e.”*

Az Alkotmánybíróság három nemzetközi szerződést hívott fel, amikor úgy foglalt állást, miszerint „*A véleménynyilvánítás és sajtószabadság körében az emberek meghatározott csoportjai elleni gyűlöletkeltés alkotmányos védelemben részesítése feloldhatatlan ellentmondásban lenne az Alkotmányban kifejezésre jutó politikai berendezkedéssel és értékrenddel, a demokratikus jogállamiságra, az emberek egyenlőségére, egyenlő méltóságára, valamint a diszkrimináció tilalmára, a lelkiismereti és vallásszabadságra, a nemzeti, etnikai kisebbségek védelmére, elismerésére vonatkozó alkotmányos tételekkel. Az Alkotmány 2. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaság demokratikus jogállam. A demokrácia fogalma rendkívül összetett. A vizsgált kérdés szempontjából azonban lényeges, hogy tartalmilag jelenti a különbözőséghez való jogot, a kisebbségek védelmét, az erőszakról és az erőszakkal fenyegetésről, mint a konfliktusmegoldás eszközeiről való lemondást. A gyűlöletkeltés a fenti tartalmi jegyek tagadása, az erőszak érzelmi előkészítése. Visszaélés a véleménynyilvánítás szabadságával, az emberek meghatározott csoportjának, egy kollektívitásnak olyan intoleráns minősítése, amely nem a demokrácia, hanem a diktatúra jellemzője. A véleménynyilvánítási és sajtószabadság gyakorlása olyan formáinak eltérése, amelyet a Btk. 269. § (1) bekezdése tilalmaz, ellentmondana a demokratikus jogállamiságból fakadó követelményeknek.” (Abh.1.IV.2-3.).*

Egyfelől idézte az ENSZ 1966. december 16-án elfogadott, az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányát, amely rögzíti a gondolatszabadságot (18. cikk), valamint a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot (19. cikk) és az Egyezségokmány 20. cikk 2. bekezdését amely szerint: „Törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.”

Másrésről hivatkozott az 1969. évi 8. tvr.-rel kihirdetett, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló nemzetközi egyezmény 4. cikkére amely előírta a részes államok számára, hogy a törvény által büntetendő cselekménnyé nyilvánítják a faji felsőbbrendűségre vagy gyűlöletre alapozott eszmék terjesztését, a faji megkülönböztetésre való izgatást, valamint bármely faj, illetve más színű vagy más etnikai származású személyek csoportja ellen irányuló minden erőszakos cselekedetet vagy arra való izgatást, továbbá fajgyűlölő tevékenység mindenféle támogatását, annak pénzelését is beleértve.

És végül utalt az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Európai Egyezmény 10. cikkére, melynek 2. bekezdése szerint a véleménynyilvánítás szabadsága „a törvényben meghatározott olyan alakszerűségeknek, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak vethető alá, amelyek szükséges intézkedéseknek minősülnek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a területi integritás, a közbiztonság, a zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, mások jó hírneve vagy jogai védelme,

a bizalmas információ közlésének megakadályozása, a bíróságok tekintélyének és pártatlanságának fenntartása céljából.”

7. Összességében az Alkotmánybíróság azt állapította meg, hogy az 1978. évi IV. törvény 269. § (1) bekezdése mértéktartó és megfelelő választ ad a veszélyesnek, nemkívánatosnak ítélt jelenségre, azaz az alkotmányos alapjogok korlátozása esetén irányadó követelménynek megfelelően a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre szorítkozik.

Indokolását azonban azzal zárta, hogy a Magyar Nyelv Értelmező Szótára alapján az 1989-ben bevezetett uszítás és Csemegi Kódex szerinti izgatás közé egyenlőségjelet tett, megállapítván: „ Aki uszít, az valamely személy, csoport, szervezet, intézkedés ellen ellenséges magatartásra, ellenséges, kárt okozó tevékenységre biztat, ingerel, lázít. A törvény eme kifejezés alatt „izgat” nem valamely kedvezőtlen és sértő véleménynek nyilvánítása, hanem olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet (Büntetőjogi Döntvénytár 7. köt. 272. 1.). Nem izgatás tehát a bírálat, helytelenítés, kifogásolás, sőt még a sértő nyilatkozat sem; izgatásról csak akkor van szó, midőn a kifejezések, megjegyzések stb. nem az értelemhez szólnak, hanem az érzelmi világra akarnak hatni, s szenvedélyek, ellenséges indulatok felkeltésére alkalmasak. Az izgatás fogalmát illetően egyébként teljesen közömbös, hogy az állított tények valóak-e vagy sem; a lényeges az, hogy bár való vagy valótlan adatoknak csoportosítása a gyűlölet felkeltésére alkalmas legyen (Büntetőjogi Döntvénytár 1. köt. 124. 1.).”

8. Az Abh.1. alkotmányellenesnek ítélte és megsemmisítette viszont a 269. § (2) bekezdését (az ún. gyalázkodás tényállását). Kifejtette:

„A gyalázkodásnál nem tényállási elem a sértő kifejezésnek vagy azzal egyenértékű cselekménynek a köznyugalom megzavarására alkalmas volta. [...] A Btk. abból indul ki, hogy a nemzeti vagy vallási közösségekre nézve sértő kifejezés használata általában ellentétes a társadalom kívánatos nyugalomával. Ez az immateriális bűncselekményi tényállás tehát a közrendet, a köznyugalmat, a társadalmi békét önmagában véve, elvontan védi. A bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne. A köznyugalom ilyen elvont veszélyeztetése nem elégséges érv ahhoz, hogy a véleménynyilvánítási szabadságot büntetőjogi büntetéssel alkotmányosan korlátozni lehessen. [...] A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. Vagyis az egyéni véleménynyilvánítás, a saját törvényei szerint kialakuló közvélemény, és ezekkel kölcsönhatásban a minél szélesebb tájékozottságra épülő egyéni véleményalkotás lehetősége az, ami alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmány a szabad kommunikációt – az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot – biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt, különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke.

A sajátos történelmi körülményeknek azonban vagy egy másfajta hatása is, s éppen ezért szükséges különbséget tenni a gyűlöltre uszítás és a sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata között. A »nagy nyilvánosság« – a gyűlésektől eltekintve – gyakorlatilag a sajtónyilvánosságot jelenti. [...] Politikai kultúra és egészségesen reflektáló közvélemény csakis öntisztulással alakulhat ki. Aki tehát gyalázkodik, magát bélyegzi meg, s lesz a

közvélemény szemében »gyalázkodó«. A gyalázkodásra bírálat kell, hogy feleljen. E folyamatba tartozik az is, hogy számolni kelljen magas kártérítésekkel. Büntetőjogi büntetésekkel azonban nem a közvéleményt és a politikai stílust kell formálni – ez paternalista hozzáállás –, hanem más jogok védelmében az elkerülhetetlenül szükséges esetekben szankcionálni. [...] A köznyugalom fenntartásához nem elkerülhetetlen, hogy a magyar nemzetet, valamely nemzetiséget, népet, felekezetet vagy fajt sértő vagy lealacsonyító kifejezés nagy nyilvánosság előtti használatát önmagában véve (illetve az ezzel egyenértékű cselekményt) büntetőjogi büntetéssel fenyegetse a törvény. Ez a törvényi tényállás szükségtelenül, és az elérni kívánt célhoz képest aránytalanul korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot. A köznyugalom elvont, esetleges fenyegetettsége nem elégséges indok arra, hogy a véleménynyilvánításhoz való alapjogot, amely a demokratikus jogállam működéséhez nélkülözhetetlen, a büntetőtörvény a 269. § (2) bekezdése szerint korlátozza.”

III.

9. Az 1978. évi IV. törvény 269. §-ának következő módosítására az 1996. évi XVII. törvénnyel került sor, mégpedig – ahogyan arra az Alkotmánybíróság rá is mutatott – gyakorlatilag indokolás nélkül: a „gyűlöletre uszít” kifejezés változatlanul hagyása mellett beemelték a szövegbe a „gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el” magatartási formát. Ezt a kodifikációs megoldást azonban az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek ítélte a 12/1999. (V. 21.) AB határozatában (a továbbiakban: Abh.2.) azzal az indokkal, hogy a Btk.-módosítás olyan tényállási elemet iktatott be, amely nem felelt meg a jogbiztonság elvének, nem elégítette ki az alkotmányos büntetőjog határozottságának, egyértelműségének követelményét, és magában hordozta a véleménynyilvánításhoz való alkotmányos alapjog önkényes korlátozásának lehetőségét. Az Abh.1.-re visszautalva kifejezetten kimondta, miszerint:

„Az Alkotmánybíróság a büntethetőség alkotmányos küszöbét a gyűlöletre uszításban határozta meg. [...] Csakis az uszítás foglalja magában azt a »bizonyos mérték« fölötti veszélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi. A gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény büntetése leszállítja a korlátozhatóság küszöbét. Ha a veszély eléri azt a nagyságrendet, amit az uszítás, akkor nincs szükség az »egyéb cselekmény« elkülönítésére, mert az uszítás tényállása elnyeli az ilyen magatartást.”

Ugyanakkor az Abh.2. és a korábbi határozat között feszül egy ellentmondás is: Az Abh.2. szerint az Alkotmánybíróság a büntethetőség alkotmányos korlátját a gyűlöletre uszításban és nem általában a „gyűlölet keltésében” határozta meg. Ez azonban nem így van: az Abh.1. a Curia gyakorlatát idézve kimondta, hogy *„Az izgatás fogalmát illetően egyébként teljesen közömbös, hogy az állított tények valóak-e vagy sem; a lényeges az, hogy bár való vagy valótlan adatoknak csoportosítása a gyűlölet felkeltésére alkalmas legyen.”*

IV.

10. Az Országgyűlés a Kormány javaslatára 2003 decemberében ismét módosította az 1978. évi IV. törvény 269. §-át, a következők szerint (T/5179. számú törvényjavaslat):

„269. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt valamely nemzet, vagy valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjai ellen gyűlöletre izgat, vagy erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki nagy nyilvánosság előtt az emberi méltóságot azáltal sérti, hogy mást vagy másokat a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatt becsmérel vagy megaláz, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Az Országgyűlés által elfogadott törvényjavaslatot azonban a köztársasági elnök nem írta alá, hanem azt – előzetes normakontrollt kezdeményezve – az Alkotmánybírósághoz küldte meg.

A törvényjavaslatot előadó igazságügy-miniszter – ellentétben az 1989. és az 1996. évvel – a módosításhoz részletes indokolást fűzött, melyben – többek között – a következőkre tért ki:

- a) Az Abh.1. a „gyűlöletre izgatás” kifejezést a „gyűlöletre uszítás” fogalmával összevetve arra a következtetésre jutott, hogy a két fogalom azonos jelentéstartalommal bír. Erre vezethető vissza az is, hogy a tényállás címe és szövege közötti különbséget nem találta alkotmányellenesnek, és a közösség elleni izgatás súlyosabb formájaként ezen elkövetési magatartás büntetőjogi értékelését – lévén „megfelel az arányosság követelményének: csak a legveszélyesebb magatartásokra terjed ki és a tényállási elemek a jogalkalmazók részéről egyértelműen értelmezhetők” – alapjogi szempontból nem kifogásolta.

Angyal Pál szerint az „izgatás a gondolatnak minden oly természetű közlése, mely alkalmas arra, hogy mások büntetendő cselekmény elkövetésére indíttassanak vagy az uralkodó állami és társadalmi rend ellen felingereltessenek”, ám hivatkozik a Curia által meghatározott fogalomra is, amely szerint „a törvény eme kifejezése alatt »izgat« nem valamely kedvezőtlen és sértő véleménynek nyilvánítása, hanem olyan lázongó kifakadások értendők, amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet (Bjogi dtár 7. köt. 272. l.). [...]” „Izgatásról csak akkor van szó, midőn a kifejezések, megjegyzések stb. nem az értelemhez szólnak, hanem az érzelmi világra akarnak hatni s szenvedélyek, ellenséges indulatok felkeltésére alkalmasak.” Angyal Pál megemlíti továbbá: „a Curia is kifejezte, hogy a gyűlöletre izgatás nem tette vagy mulasztásra való felhívást, hanem lelki állapot előidézését jelenti (Bjogi dtár 4. köt. 118. l.)”

Edvi Illés Károly szerint az „Izgatás tágabb értelemben a gondolat minden nyilvános közlése, mely által mások a büntetendő cselekmény elkövetésére felhívatnak vagy az állami és társadalmi rend, a fennálló jogi vagy politikai intézmények ellen, – gyűlölségre, megvetésre és általában ellenséges hangulatra ingereltetnek. Az izgatás ilyen értelemben az egyenes felhívást, s a szorosabb értelemben vett izgatást egyaránt magában foglalja.” [...] Az „izgatás szor. ért. csak a szenvedélyek felköltésére, a gyűlölet vagy megvetés felébresztésére, s általában a kedélyek felzaklatására van irányozva, a nélkül, hogy abból valamely büntetendő cselekmény szándéka felismerhető volna. [...] Az izgatás büntetőjogi értelemben magában foglalja a határozatlan (nem egyenes) felhívást, nemkülönben a büntett vagy vétség nyilvános magasztalását, illetőleg az ily cselekmények elkövetőjének nyilvános feldicsérését és kitüntetését is [...]”. Finkey Ferenc – Edvi Illés Károlyra hivatkozva – rögzíti: azáltal,

hogy a büntetőtörvény „az izgatást is büntetés alá helyezi, forrásainál keresi fel ama büntetteket, amelyeknek elkövetésére az alkalmul szolgál.”

Isaák Gyula a Curia egyik döntésére hivatkozva leszögezi: „[...] az egyszerű izgatás [Btk. 172. § 2. bekezdés] [...] nem akar ellenséges, támadó cselekvést kiváltani az olvasókból vagy a hallgatóságból, hanem beéri azzal, hogy azok lelkületében az izgatás tárgya ellen csak gyűlöletet, ellenszenvet, ellenséges indulatot támasszon [...]. [...] A gyűlöletre izgatás az ellenséges indulat felköltésére való törekvést jelenti. [...] Hogy a gyűlölet egyelőre csendes vagy végképp az is marad, az az izgatás jogi megállapítását nem akadályozza, mert a törvényes tényálladékban csak gyűlöletről és nem fokozást jelentő jelzővel, legveszélyesebb formájában kialakult gyűlöletről van szó.”

Mindezen megközelítésekből kitűnik, hogy nem az elhangzott szó, hanem az általa előidézett hevesség foka volt a jogalkalmazás számára a determináló tényező, ugyanakkor a tényállás szempontjából nem az elkövetési magatartások, hanem a tényállás rendszertani elhelyezése volt a meghatározó.

A „gyűlöletre izgatás” olyan finális magatartás, amely mind a racionális mérlegelést, meggyőzést, mind az azonnali, mérlegelés nélküli indulatkeltést magában foglalja. Ennek az az oka, hogy a gyűlölet kettős természetű: egyrészt fellobbanó, heves indulat, másrészt viszont lehet tartós beállítódás is.

Az erőszakos cselekmény elkövetésére felhívásnak – hasonlóan például az emberölés előkészületéhez – konkrétan kell lennie, meghatározott erőszakos cselekmény elkövetésére kell irányulnia. A büntetőjogi hagyományokat tekintve megállapítható, hogy az erőszakos cselekmény fogalmi köre régóta tisztázott a büntetőjogunkban.

- b) Az Alkotmánybíróság a határozata meghozatalakor a történeti értelmezést választotta, ám a jogalkalmazás – és ezen belül is a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata – nem ezt, hanem a nyelvtani értelmezést alkalmazta. A két, merőben ellentétes álláspont miatt gyakorlatilag értelmezési zsákutcába jutott a tényálláshoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlat. A Legfelsőbb Bíróság 1997-ben hozott végzése szerint (BH 1997.165.) ugyanis az „izgatás” és az „uszítás” közötti tartalombeli különbség – és egyben elhatárolási szempont – az, hogy az „uszításnak” támadásra irányuló mozgósítási, aktivitási tartalma van. Egy későbbi, 1998-as eseti döntésében (BH 1998.521.) a Legfelsőbb Bíróság már árnyaltabban fogalmazott, és rögzítette: a gyűlöletre uszítás „nem más, mint az erőszak érzelmi előkészítése.” Ebben a vonatkozásban tehát már nem történik meg az „aktív, tevékeny gyűlölet” kifejezés megemlítése.
- c) A Magyarországon az 1969. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban, 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: New York-i Egyezmény) 4. pontja határozza meg, hogy a részes államoknak a faji alapú megkülönböztetés mely formáit kell büntetendővé nyilvánítaniuk. A New York-i Egyezmény 4. Cikkének a) pontja szerint a részes államok „Törvény által büntetendő cselekménnyé nyilvánítják a faji felsőbbrendűségekre vagy gyűlöletre alapozott eszmék terjesztését, a faji megkülönböztetésre való izgatást, valamint bármely faj, illetve más színű vagy más etnikai származású személyek csoportja ellen irányuló minden erőszakos cselekedetet vagy arra való izgatást, továbbá fajgyűlölő tevékenység

mindenféle támogatását, annak pénzelését is beleértve.” Az Egyezmény 4. Cikkének b) pontja pedig előírja, hogy a részes államok „Törvényellenessé nyilvánítanak és betiltanak minden olyan szervezetet, valamint szervezett és minden egyéb propaganda-tevékenységet, amely a faji megkülönböztetést előmozdítja, vagy arra izgat, az ilyen szervezetekben való részvételt pedig törvény által büntetendő cselekménynek tekintik.”

- d) Az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az ENSZ Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (a továbbiakban: Egyezségokmány) 19. Cikkének 2. pontja rögzíti a véleménynyilvánításhoz való jogot, a 3. pont azonban úgy rendelkezik, hogy a véleménynyilvánításhoz kapcsolódó jogok gyakorlása korlátozható. Az Egyezségokmány 20. Cikkének 2. pontja rögzíti: „Törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.”
- e) Az 1993. évi XXXI. törvénnyel kihirdetett, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Emberi Jogok Európai Egyezménye) 10. Cikkének 1. pontja rögzíti a véleménynyilvánítás szabadságának jogát, a 2. pontja pedig az annak korlátozhatóságára vonatkozó rendelkezést. A 14. Cikk szerint az „Egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés, például nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetés nélkül kell biztosítani.” Külön kiemelendő a 17. cikk, amely egyértelmű állásfoglalás a joggal való visszaélés tilalma mellett: „Az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.”
- f) Az Európa Tanács Számítástechnikai bűnözésről szóló Egyezményének a számítástechnikai rendszerek útján megvalósított rasszista és idegengyűlölő cselekmények büntetendővé nyilvánításáról szóló Kiegészítő Jegyzőkönyve szintén jelentőséggel bír a rasszizmus és idegengyűlölet elleni fellépés vonatkozásában. Az Egyezményt 2002. november 23-án, Budapesten nyitották meg aláírásra. Az ET történetében ez az első Budapesti Egyezmény, és már az aláírásra megnyitás napján kiemelkedően magas számú résztvevő, harminc állam írta alá (azt utóbb a 2004. évi LXXIX. törvény hirdette ki).

Az Egyezmény Jegyzőkönyve (amelyet hazánk még nem írt alá) megköveteli a rasszista vagy idegengyűlölő céllal elkövetett fenyegetés és sértegetés büntetendővé nyilvánítását, az ilyen jellegű anyagok terjesztésének, valamint a népirtás és az emberiség elleni bűncselekmények tagadásának, igazolásának, illetőleg azok jelentéktelen színben való feltüntetésének a belső jogban bűncselekményként történő meghatározását.

- g) A Javaslat szerinti (2) bekezdés a Btk. 269. §-ának keretein belül biztosítja azon elkövető megbüntetését, aki nagy nyilvánosság előtt az emberi méltóságot azáltal sérti,

hogy mást vagy másokat a bőrszín, a vallás, a nyelv, a származás, a nemzeti, nemzetiségi vagy etnikai hovatartozás miatt becsmérel vagy megaláz. A „nagy nyilvánosság előtti elkövetés”, illetve az „emberi méltóság megsértése” olyan objektív, külső korlátok, amelyekből adódóan a véleménynyilvánítás szabadságának – mint kiemelt alkotmányjogi védelmet élvező kommunikációs anyajognak – a büntetőjogi eszközökkel történő korlátozása alkotmányos keretek között maradhat.

11. Az Alkotmánybíróság 18/2004. (V. 25.) AB határozatában (a továbbiakban: Abh.3.) az Országgyűlés által elfogadott törvényt alkotmányellenesnek találta. Megállapította:

„A Magyarország által vállalt nemzetközi szerződéses kötelezettségek nem jelentik azt, hogy a jogalkotó a szabad véleménynyilvánításhoz fűződő alapjogot figyelmen kívül hagyhatná a szélsőséges megnyilvánulások elleni állami fellépés szabályozásakor. A nemzetközi szerződésben foglalt kötelezettségek teljesítését célzó jogalkotás esetében is irányadó az Alkotmány által felállított jogvédelmi mérce, valamint a magyar Alkotmánybíróság által kialakított szükségességi/arányossági teszt. Vagyis egy esetleg szükségesnek minősülő, szélsőséges megnyilvánulást tiltó szabálynak is meg kell felelnie az arányosság követelményének. [...] Indokolható a büntetőjogi jogkövetkezmény kilátásba helyezése, ha a cselekmény eléri azt a szintet, amely alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsa, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet. Ha egy ilyen cselekmény következtében a köznyugalom megzavarása mögött »ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is: a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát (szélsőséges esetben életét is), megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában (köztük a szabad véleménynyilvánításban)«. A gyűlöletre uszítás esetében az emberi méltósághoz fűződő és más, az alkotmányos értékrendben magasan álló szabadságjog sérelmének veszélye indokolja a büntetőjogi védelmet, valamint az a cél, hogy a gyűlöletre uszítás lehetséges sértettjei: a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoportok, illetve a lakosság egyes csoportjai tagjainak alapjoggyakorlását ne tegyék lehetetlenné a velük szemben megnyilvánuló előítéllettel teli, gyűlölködő és megvető kijelentések.”

Az Abh.3. is kifejezetten hivatkozott az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága által alkalmazott „clear and present danger” elvére. Míg az Abh.1. szerint a Curia korabeli gyakorlatára hivatkozva az „izgat”elkövetési magatartás alatt olyan cselekményeket értett, „amelyek alkalmasak arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly magas fokra lobbantsák, amelyből gyűlölet keletkezvén, a társadalmi rend és béke megzavarására vezethet. A társadalmi rend és béke - a Btk. szóhasználatával a köznyugalom - ilyen megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye [...]. Noha a mérlegelés gyakorlati eredménye hasonló, ebben a gondolatmenetben nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, amely egy bizonyos mérték fölött („clear and present danger”) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az a döntő, hogy mi került veszélybe: az uszítás az alkotmányos értékrendben szintén igen magasan álló alanyi jogokat veszélyeztet.”

Az Abh.3. ezzel szemben nem elégszik meg a köznyugalom megzavarásának veszélyével:

„Végül fontos, hogy a köznyugalomban okozott veszély ne csupán feltételezés legyen, és a legalább hipotetikus visszacsatolás (a közlés alkalmas a köznyugalom megzavarására) elengedhetetlen. A köznyugalom megzavarásának intenzitása ugyanis „egy bizonyos mérték

fölött („*clear and present danger*”) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását”.

Erre hívta fel a figyelmet Lévay Miklós alkotmánybírónak a 2008. évi Abh.-hoz fűzött párhuzamos indokolása:

„A véleménynyilvánításhoz való jog érték- és igazságtartalom nélküli védelmének, csupán külső korlátai elismerésének, az ún. tartalomsemleges korlátozásnak az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága (a továbbiakban: Legfelsőbb Bíróság) által kidolgozott doktrínáját ugyanis anélkül vette át az Abh1., hogy figyelemmel lett volna az ennek hátterében lévő sajátosságokra. Nem vette tekintetbe azt a tény, hogy a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlata nyomán vannak olyan közlések, szólások, amelyek egyáltalán nem, vagy nem teljes egészében élvezik a véleménynyilvánítási szabadságot garantáló első alkotmány-kiegészítés védelmét. [...]

A jelzett módszertani hiányosságból fakad továbbá az ugyancsak a Legfelsőbb Bíróság által kidolgozott »clear and present danger« (»bizonyos mértéket meghaladó veszélyeztetés«) tesztjének említése az Abh1.-ben, majd ennek kellő differenciálás nélküli alkalmazása az ún. gyűlöletbeszéd büntethetőségével kapcsolatos felhívott alkotmánybíróági határozatokban. [...] A »clear and present danger« teszt általános érvényű, eltérő jogi környezetben való alkalmazása a véleménynyilvánítás korlátaival kapcsolatos hivatkozott alkotmánybíróági határozatokban további okokból is aggályos. Egyrészt nem veszi kellően figyelembe hazánk és az Amerikai Egyesült Államok történelme, kultúrája közötti különbségeket, másrészt azt, hogy a gyűlöletbeszéd korlátozhatósága tekintetében az európai megközelítés megengedőbb, mint az amerikai.”

12. Az Abh.3. ezzel szemben az izgatást, mint elkövetési magatartást nem tekintette alkotmányosan megfelelőnek. Ennek indoka az, az elfogadott törvény indokolásában is szereplő megállapítás volt, miszerint a Legfelsőbb Bíróság döntései alapján az izgatás és az uszítás egymástól eltérő magatartásokat jelölő fogalom, mégpedig az uszítás megállapítása súlyosabb magatartást kíván:

„A jogalkotó szándéka szerint a gyűlöletre izgatás fogalmába nem csupán az ún. legveszélyesebb magatartások volnának értendők. A »gyűlöletre izgatás« olyan magatartás, amely mind a racionális mérlegelést, meggyőzést, mind az azonnali, mérlegelés nélküli indulatkeltést magában foglalja. Ennek az az oka, hogy a gyűlölet kettős természetű: egyrészt fellobbanó, heves indulat, másrészt viszont lehet tartós beállítódás is. A gyűlöletre izgatás kifejezés beiktatása mellett az erőszakos cselekmény elkövetésére való felhívás külön kiemelésre, és e két új elkövetési magatartás együtt kezelése egyértelműen azt a törvényalkotói szándékot fejezi ki, hogy az Abh1. alapján az uszítás fogalmi körébe nem tartozó magatartások is büntethetőek legyenek. Ezáltal viszont a törvényhozó oly mértékben kitérítette a büntetendővé nyilvánított magatartások körét, amely az Alkotmány 61. § (1) bekezdésének szükségtelen korlátozását jelenti.

13. Nem bizonyult alkotmányosnak az elfogadott törvényi tényállás (1) bekezdésében a sui generis előkészületi magatartás sem:

„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint önmagában nem alkotmánysértő, hogy a jogalkotó az erőszakos elemet tartalmazó bűncselekmények előkészületi magatartását sui generis bűncselekményként és nem valamely bűncselekmény előkészületeként bünteti. A jogalkotó szabadságába tartozik annak megítélése, hogy bizonyos elkövetési magatartásokat mely

törvényi tényállások alá sorol be. A bűncselekményeknek a büntető törvényben történő nevesítése, adott magatartásoknak sui generis cselekményként történő szabályozása minden esetben egy adott büntetőpolitika normatív megtestesítését jelenti. [...] Jelen ügyben sem az előkészületi cselekmény sui generis bűncselekménnyé minősítésének alkotmányosságát vizsgálta az Alkotmánybíróság, hanem azt, hogy törvényhozó – e fordulat beiktatásával – az Alkotmány 61. § (1) bekezdésében biztosított szabad véleménynyilvánítás jogát alkotmányos módon korlátozta-e, vagyis, hogy az »erőszakos cselekmény elkövetésére hív fel« elkövetési magatartás megfelel-e a véleményszabadság korlátozásakor irányadó alkotmányos mércének. [...] Az új elkövetési magatartás a rábíró magatartást, illetve rábírní törekvést kriminalizálja, függetlenül attól, hogy a felhívás eljut-e egyáltalán a címzettekhez, a passzív alanyban sikerül-e kiváltani az erőszakos cselekményre vonatkozó akarat-elhatározást, (de az erőszakos cselekmény megvalósítása bármely okból elmarad) vagy a passzív alany visszautasítja az elkövető felhívását.»

14. Nem volt a véleménynyilvánítás szabadságának szükséges és arányos eszköze a 269. § új (2) bekezdése sem: A módosító törvény szerint vétség miatt lett volna felelősségre vonható az, aki nagy nyilvánosság előtt az emberi méltóságot azáltal sérti, hogy mást vagy másokat a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási hovatartozás miatt becsmérel vagy megaláz. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a tényállás, bár materiális bűncselekményként szabályozta volna (az emberi méltóság sérelme), önmagában ez nem teszi elkerülhetetlenül szükségessé a speciális büntetőjogi tényállást. A szólásszabadság korlátozásakor nagy súllyal esik ugyan latba a személyiségvédelem, de az alapjogok közötti mérlegelés során is vizsgálendő, hogy az alkalmazott jogalkotói korlát elengedhetetlenül szükséges-e a személyhez fűződő jogok védelme érdekében, vagy a hatékony személyiségvédelem más, a szólásszabadságot kevésbé korlátozó eszközzel is biztosítható.

V.

15. Hat szocialista országgyűlési képviselő kezdeményezésére az Országgyűlés 2008 februárjában elfogadta a T62785. számú törvényjavaslatot az 1978. évi IV. törvény módosításáról. Az elfogadott törvény szövege:

„Gyalázkodás

181/A § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt a magyar nemzettel, vagy a lakosság egyes csoportjaival, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporttal kapcsolatban olyan kifejezést használ, vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a csoport tagjainak becsületét csorbítsa, avagy emberi méltóságát megsértse, vétséget követ el és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki nagy nyilvánosság előtt olyan - különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló - testmozdulatot tesz, amely alkalmas a magyar nemzet, vagy lakosság egyes csoportjai, így különösen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport tagjai becsületének csorbítására, avagy emberi méltóságának megsértésére.

(3) Nem büntethető, aki politikai párttal, vagy politikai közszereplést is folytató társadalmi szervezettel kapcsolatban közszereplésükkel összefüggésben

a) olyan kifejezést használ, vagy híresztel, amely alkalmas arra, hogy a lakosság e csoportjához tartozó tagok becsületét, vagy emberi méltóságát megsértse,

b) a (2) bekezdésben meghatározott magatartást tanúsít.”

A törvény indokolása – hivatkozva az Alkotmánybíróság határozataira és megismételve a Kormány (igazságügy-miniszter) 2003. évi törvényjavaslatának indokolásában bemutatott nemzetközi szerződéseket – a következőket tartalmazza:

„A közösség elleni izgatás és a gyalázkodás nem ugyanaz. [...] A gyalázkodás nem a közösség elleni izgatás kevésbé súlyos formája. Bár elkövetési magatartásuk nagyon hasonlít egymáshoz, a jogi tárgyak jelentősen eltér egymástól. Míg a közösség elleni izgatás – nagyon helyesen – a Btk. XIV. fejezetének (a közrend elleni bűncselekmények) a II. címében (a köznyugalom elleni bűncselekmények) kap helyt, addig a gyalázkodásnak a Btk. XII. fejezetének (a személy elleni bűncselekmények) III. címében (a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények) van a helye. A közösség elleni izgatás jogi tárgya a köznyugalom; vagyis az olyan társadalmi légkör, amelyben a törvényes rend iránti tisztelet, a kölcsönös megbecsülés, a polgárok jogos érdekeinek elismertsége az uralkodó. A nemzetiségi és vallási előítéletből fakadó antiszociális viselkedési formák gyakran alkalmasak a nyugodt társadalmi légkör megzavarására. Az e fejezet e címében szereplő törvényi tényállások pedig – például a közösség elleni izgatás – a köznyugalmat védik. A gyűlöletre uszító megnyilvánulások alkalmasak arra, hogy a gyűlölet tevékenységbe, erőszakba menjen át, és megzavarja a köznyugalmat. A gyalázkodást nem elsősorban a köznyugalom megóvása miatt kell pönalizálni, hanem a meggyalázott csoportok tagjainak társadalmi megbecsüléséhez, a csoportok tagjai emberi méltóságának védelméhez fűződő társadalmi érdek miatt. Így a gyalázkodás jogi tárgya azonos a rágalmazás és a becsületsértés jogi tárgyával. Indokolt tehát, hogy a Btk. azonos fejezetében kapjanak helyet. A gyalázkodás jogi tárgya lehet a közösség elleni izgatás jogi tárgya. Azonban csak a másodlagos. Be kell látnunk ugyanis, hogy igen közel áll, ha valaki gyűlöletre uszít ahhoz, hogy ugyan nem mondja ki az aktív magatartásra sarkalló mondatot vagy mondatokat, csupán a beszédéből más következtetés nem vonható le, illetve olyan hangulatot teremt beszédével, amelyben már, mint öngerjesztő folyamat alakul ki az erőszakos magatartásba torkolló elhatározás. A gyalázkodás tehát végső soron veszélyeztetheti a köznyugalmat is. Ez azonban – ahogy az Alkotmánybíróság is fogalmaz – valóban nem közvetlen veszély. A köznyugalom védelme a gyalázkodás esetén nem indokolja a szólásszabadság korlátozását, hiszen a veszély ebben az esetben csupán közvetett és nem konkrét. [...] Nem vizsgálja azonban az első két alkotmánybírósági határozat, hogy esetleg más okból szóba jöhet-e a szólásszabadság korlátozása gyalázkodás esetén. A rágalmazás és a becsületsértés jogi tárgya azonos a gyalázkodás jogi tárgyával. Fel sem merült senkiben az, hogy a rágalmazás vagy a becsületsértés büntetendővé nyilvánítása alkotmányellenes lenne, a büntető jogszabály szükségtelenül, és aránytalanul korlátozná a szabad véleménynyilvánítás alapjogát. Rágalmazási, vagy becsületsértési eljárást csak akkor lehet indítani, ha konkrét személy, vagy személyek ellen irányult az elkövetési magatartás. A veszélyeztetettség semmivel sem közvetlenebb, ha az emberi méltóság megsértésére alkalmas cselekmény konkrétan meghatározható sértetteket, esetleg csak egyetlen sértettet érint, mintha – bár egész pontosan meg nem határozható taglétszámú – de bizonyíthatóan nagy számú embert és még egy társadalmi csoportot is ér.”

16. A köztársasági elnök ezt a törvényt sem hirdette ki, hanem az előzetes normakontroll jogával élt. Az Alkotmánybíróság a 95/2008. (VII. 3.) AB határozatában (Abh.4.) a törvényt alkotmányellenesnek találta.

Az Abh.4. indokolása szerint:

„A 181/A. § (1) bekezdés valamely csoporttag becsületének csorbítására, emberi méltóságának megsértésére alkalmas kifejezés használatát, híresztelését büntetné. A (2)

bekezdés pedig különösen az önkényuralmi rendszerre, eszmére emlékeztető vagy utaló, becsületcsorbításra, illetve az emberi méltóság megsértésére alkalmas testmozdulatot szankcionálná. Vagyis a bűncselekmény abban az esetben is megvalósulna, ha az elkövetési magatartások alkalmatlanok volnának a köznyugalom megzavarására, és akkor is, ha a kifejezés vagy testmozdulat a körülmények folytán nem járna annak veszélyével sem, hogy az egyéni jogokon sérelem esne.

Ráadásul, a »különösen önkényuralmi rendszerre vagy eszmére emlékeztető vagy utaló testmozdulat« végzését, mint elkövetési magatartást a jogalkotó nem határozta meg kellően pontosan. Annak megítélése, hogy valamely testmozdulat kit mire emlékeztet, vagy mire utal, egyénenként változik. A 181/A. § (2) bekezdés alkalmazását e rendkívül szubjektív tényállási elem önkényessé teheti. Emellett a jogalanyok számára sem világos, hogy pontosan melyek azok a magatartások, amelyek miatt az elkövető büntetőjogi felelősségre vonása várható. [...] A gyalázkodás immateriális veszélyeztető vétség, amely esetében a jogsértő eredmény és a közvetlen veszélyhelyzet nem tényállási elem. A bűncselekmény megállapításához nincs szükség arra, hogy az elkövető magatartása eredményeképpen konkrét személy becsülete, emberi méltósága sérüljön. Elegendő, ha a használt kifejezés vagy testmozdulat elvileg alkalmas arra, hogy az érintett csoport valamely általában vett tagjának becsületét csorbítsa, emberi méltóságát megsértse.

Az Abh3.-ban vizsgált becsmérlés materiális bűncselekmény, amely tényállási elemként követeli meg az emberi méltóság sérelmét. »Önmagában azonban az emberi méltósághoz való jog sérelme kitétel sem teszi elkerülhetetlenül szükségessé a speciális büntetőjogi tényállást« (ABH 2004, 318.). Még kevésbé áll tehát összhangban az Alkotmány 61. § (1) bekezdésével a most vizsgált gyalázkodás, ahol a büntetőjogi tényállásba foglalt »sérelem« csupán feltételezés, konkrét személy meghatározott jogának ténylegesen bekövetkező sérelme vagy annak közvetlen veszélye nem tényállási elem. [...]

A törvénymódosítás azt próbálja biztosítani, hogy a gyalázkodó kijelentések és testmozdulatok abban az esetben is szankcionálhatók legyenek, ha a sértettek személye nem állapítható meg. A Btkm. ezáltal azonban nemcsak a konkrét személyek becsületét, méltóságát sértő magatartásokat büntetné, hanem a gyűlöletbeszéd minden formáját, az általánosításokat tartalmazó rasszista kijelentéseket is, amelyek esetében az »érintettek« vagy a magukat »érintettnek« vallók nincsenek rákényszerítve arra, hogy bekapcsolódjanak a gyűlölködők közötti kommunikációba, hogy azt végigkövessék, s hogy az egyes sajtótermékekben szembesüljenek a gyűlölködő nézetekkel. Az persze elkerülhetetlen, hogy az érintett csoporthoz tartozó személy tudomást szerezzen arról, léteznek olyan személyek, akik arról a csoportról, amelyhez ő tartozik, vagy amelyhez őt a külvilág besorolja, megvetéssel, gyűlölettel viseltetnek, és ennek hangot is adnak. Az alkotmányos demokrácia azonban nem fojtja el a szélsőséges hangokat pusztán azok tartalma miatt. Demokratikus társadalomban ugyanis az ilyen általánosító rasszista beszéd nem tud változtatni azon a tényen, hogy az állam szempontjából minden polgár egyenlően értékes és az alapjogokkal egyenlően rendelkező személy. [...]

Ha konkrét személy becsületét valamely csoporthoz vagy közösséghez tartozása miatt éri sérelem, becsülete védelmében a Btk. 179. §-a és 180. §-a alapján magánindítvánnyal kezdeményezhet eljárást. Abban az esetben pedig, ha a rasszista beszéd az elhangzás körülményei folytán erőszakcselekmény veszélyével, egyéni jogok sérelmével fenyeget, és a jogsérelem a személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érinti, az elkövető a Btk. 269. §-a alapján, közösség elleni izgatás miatt felelősségre vonható. Emellett, a Btk. 174/B. §-a büntetni rendeli a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagjának bántalmazását és arra kényszerítését, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön. A törvényhozó, ha úgy ítéli meg, hogy biztosítania kell a jog védelmét abban az esetben is, ha jogsérelem az egyént valamely csoporthoz tartozására tekintettel éri, az Alkotmány 61. § (1)

bekezdésében biztosított szabad véleménynyilvánítást tiszteletben tartva fogalmazhat meg az alkotmányos büntetőjog követelményeinek megfelelő büntető tényállást. [...]

Végül az Alkotmánybíróság hangsúlyozza: a közélet állapotától is függ, hogy a lakosság egyes csoportjaival szembeni véleménynyilvánítás milyen hatást gyakorol a megsértett közösséghez tartozókra. A közhatalom gyakorlóinak az Alkotmány 8. § (1) bekezdéséből származó kötelessége, hogy az egyenlő emberi méltóságot tiszteletben tartva és védelmezve folytassák tevékenységüket. Ez a kötelezettség nemcsak az egyes hatáskörök gyakorlására vonatkozik, hanem irányadó minden közéleti megnyilatkozásra. [...]

A köztársasági elnök indítványa alapján a 181/A. § akkor is súlyos alkotmányossági aggályokat vet fel, ha elfogadjuk, hogy – bizonyos körben – személyiségi jogokat védhet. Ebben az esetben ugyanis ellentétes az Alkotmány 54. § (1) bekezdésével, mert nem biztosítja a sértett önrendelkezési jogát. Az alkotmánybírósági gyakorlat alapján az emberi méltósághoz való alapjog magában foglalja az önrendelkezés szabadságát, amelynek »fontos tartalmi eleme - egyebek között - az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja.« [1/1994. (I. 7.) AB határozat, ABH 1994, 29, 35-36.; 20/1997. (III. 12.) AB határozat, ABH 1997, 85, 91.; 10/2001. (IV. 12.) AB határozat, ABH 2001, 123, 146.; 928/B/2000. AB határozat, ABH 2006, 1337, 1339.]”

17. Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy a többségi határozathoz egy alkotmánybíró különvéleményt, két másik társa pedig párhuzamos indokolást fűzött.

Kiss László alkotmánybíró legfontosabb megállapítása, hogy „az Alkotmánybíróságnak azt megelőzően, hogy a köztársasági elnöki indítványt elbírálta, át kellett volna tekintenie a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban kialakult gyakorlatát, s a szükségesnek mutató esetekben meg kellett volna erősítenie, más - alkotmányjogi érvekkel alátámasztható - esetekben pedig a precedens-jogát tovább kellett volna fejlesztenie. [...] Az önkényuralmi jelképekről hozott határozatában az Alkotmánybíróság [...] szerint, ha a büntetőjog által megfogalmazott védett tárgy mellett más, alkotmányos értékek védelme más módon nem érhető el, a büntetőjogi korlátozás önmagában nem aránytalan; feltéve, hogy szükséges e jelképek használata ellen védekezni. Az, hogy ez a védekezés demokratikus társadalomban szükséges-e, függ a korlátozás jellegétől, személyekre gyakorolt hatásától. [...] Szükségét láttam volna annak, hogy a köztársasági elnöki indítvány tárgyát képező elfogadott, de még ki nem hirdetett törvény támadott rendelkezéseinek tartalma is egy hasonló alkotmányossági vizsgálaton átessen. Vajon a tervezett szabályozás háttérében meghúzódó egyenruhák, mozdulatok nem idéznek (idézhetnek)-e fel konkrét tapasztalatokon alapuló félelem- és fenyegetettség-érzetet, a külsőségek és a verbális megnyilvánulások egy része nem vetítheti-e előre a valahai totalitárius eszmékhez kapcsolódó embertelenségek megismétlődésének a rémét? A büntetőjogon kívüli egyéb eszközökben vajon elegendő garanciát lát-e az a zsidó származású öregasszony, akinek a szüleit, nagyszüleit hasonló egyenruhák viselői terelték a valahai embervágóhidak valamelyikére? Vajon ő is úgy érzi-e, hogy a külsőségekben (ruházatban) és magatartási formákban (kifejezésekben, szóhasználatban, testmozdulatokban) megjelenő »vélemény« ma is »igazság és értéktartalmára tekintet nélkül« védendő? [...]

Határozott álláspontom az, hogy a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában a véleménynyilvánítás szabadságának egy olyan erőteljes védettsége alakult ki, amely a jövőre nézve is ténylegesen ellehetetleníti majd az emberi méltóságra, becsületre, jóhírnévre alapozott büntetőjogi szankcionálást. Az Alkotmánybíróság precedensjoga (amely a jelenlegi többségi határozattal most tovább izmosodott) egyre távolodik így a nemzetközi tendenciáktól

is. [...] Ténylegesen és érdemét tekintve a véleménynyilvánítás szabadsága nálunk abszolút (korlátozhatatlan) jogként funkcionál. Ilyenként pedig az - ad absurdum - e joggal való visszaélésig is elvezethet. (E nézetem alátámasztását látom a Legfelsőbb Bíróság Br. I. 1062/1996. számú, valamint Fővárosi Ítéletábla 3. Bf. 111/2003. számú határozatában.) Nem látok már én sem elegendő garanciát arra, hogy kellő védelemben részesülhessenek azok, akiket a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva meghurcolnak. Osztom tehát Strausz János alkotmánybíró 18/2000. (VI. 6.) AB határozathoz fűzött különvéleményében írtakat: „Az alapjogként definiált véleménynyilvánítási- és sajtószabadság nem foglalja magába a tudatos valótlanosságok, ferdítések, torzítások, manipulációk közlésének és hirdetésének szabadságát, sőt, az utóbbi alkalmas az előbbi kiüresítésére, kioltására. Történelmi tények igazolják a tudatosan hazug propaganda, a politikai és társadalmi botránykeltés, a sajtó lealacsonyításának és eszközként történő felhasználásának káros hatásait. Korunkban az írott és az elektronikus média olyan tekintéllyel rendelkezik, hogy a közvélemény hajlamos a közölt információkat kellő ismeretek vagy kellő kritika nélkül valóságként elfogadni. Ezért jelentős érdek fűződik ahhoz, hogy az ilyen nyilvános közlések, közlemények, információk a valóságnak megfeleljenek. A véleménynyilvánítás és a sajtó szabadsága nem korlátlan, és e szabadságjogok határai csak addig terjednek, amíg mások jogait vagy a jogrendet nem sértik vagy nem veszélyeztetik.” (ABH 2000, 132, 133.) [...] Olyan bírói joggyakorlat rajzolódik ki Magyarországon, amely e jogot csaknem a korlátozhatatlan alapjogok terrénjára toltá át. Mára eljutottunk addig, hogy a hatósági intézkedésekkel szembeni ellenszegülés is a szabad vélemény nyilvánításának számít, de ugyanígy az írott jogot is következmények nélkül felülírhatják jogellenes cselekmények, amelyek szabad véleményként részesülnek védelemben. [...] Végső soron így mára már az lett az alapvető kérdés: el lehet-e jutni odáig, hogy éppen valamely fontos jogállami intézmény (itt: a – ténylegesen és érdemben korlátozhatatlan jogként viselkedő – véleménynyilvánítás szabadsága) válik veszélyessé magára a jogállamra? Tényleg minden jogkövetkezmény nélkül lehet a hazában a miniszterelnököket »leromázni«, »lehazaárulózni«, avagy a Köztársaság elnökét »beszari« alakként emlegetni? Lehet, hogy igen, de lehet, hogy nem. Ha azonban igen, ez a példa (és a mögötte megbúvó engedékenységek) egy nekünk tetsző, jövőbeni jogállamot vetít-e előre? Tényleg olyan jogállamot akarunk, ahol még ez is a természetes közbeszéd része lehet? Érdemes lett volna erről is mélyreható vitát folytatni. [...] Ezt a feltáró-értékelő munkát hiányolom a többségi határozatból, amely enélkül nem is adhat teljes értékű választ a köztársasági elnöki indítványra sem.”

Kovács Péter alkotmánybíró párhuzamos indokolása alapvető fontosságúnak tartja, hogy „1. az Alkotmánybíróság a határozatban hivatkozott Abh1., Abh2. és Abh3. mellett több olyan határozatot hozott, amelyekben megfogalmazott tételek enyhítik azt a merevséget, ahogyan az Alkotmánybíróság e határozatainak üzenete nolens, volens rögzült a magyar joggyakorlatban és a jogirodalom egy részében;

2. hatályos nemzetközi jogi (és európaijogi) kötelezettségeink valóban előírják olyan jellegű cselekmények pönalizálását, mint amelyre az indítványt tárgyat képező Btkm. irányul; és
3. a szólás- és véleménynyilvánítási szabadság az alkotmányos értékrendre figyelemmel értelmezendő. [...]

Emellett azonban az Alkotmánybíróság – mindenek előtt az önkényuralmi jelképek használatát érintő Btk. módosításról szóló határozatában - arra is rámutatott, »jóllehet, hogy a törvény által védett értékek – mint a köznyugalom és a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága – megsértésének büntetőjogi szankcionálása külön-külön esetleg más alkotmányossági elbírálás, illetve értékelés alá eshetne; mivel azonban az önkényuralmi jelképek használata e két értéket együttesen, egyszerre sérti, egymást felerősítő, kumulatív hatásuk jelentkezik, és ehhez kapcsolódik a közvetlen történelmi előzményeknek még ma is érvényesülő hatása« [14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83, 99.]. Arra is

utalt, hogy »az alkotmányos értékekben megfogalmazódó célok védelme érdekében - a jelen történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszeren és szankciókon kívül más jogi eszköz a hatékony védelemre nem biztosított (ultima ratio)« (ABH 2000, 83, 99.). [...]

Bizonyos jelentőséget tulajdonított az Alkotmánybíróság a kollektív emlékezetnek és a totalitárius rendszerek áldozatait személyes érzékenységének is: »A szóban lévő jelképeknek minden korlátozás nélküli, nyilvános, szabad használata a jelen történelmi helyzetben az emberi személy méltóságát tisztelő, ezért a gyűlölet és agresszió eszméit elítélő, a demokrácia értékei mellett elkötelezett minden személyt súlyosan sért, és különösen sérti a náciizmus és a kommunizmus üldözöttjeit. Magyarországon elevenen él a köztudatban és az üldözéseket túlélők közösségeiben a tiltott jelképekben sűrűsödő mindkét eszme emléke és a jelképek használata mellett elkövetett minden bűn; ezek nem merültek feledésbe. Közöttünk élnek a súlyos sérelmet szenvedett személyek és hozzátartozóik. A jelképek használata felidéri a még közeli múltat az akkori fenyegetésekkel, az embertelen szenvedéseket, deportálásokat és halált hozó ideológiákat« (ABH 2000, 83, 97-98.).[...]

A méltóság mellett a demokratikus társadalom védelmét is a szólásszabadság legitím korlátjaként fogta fel: »Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a demokratikus társadalom védelmét jelenti az, s ezért nem alkotmányellenes, ha az állam a jelen történelmi helyzetben a demokráciával ellentétes, vagyis önkényuralmi hatalmi rendszerek adott jelképeivel kapcsolatos egyes konkrét magatartásokat tilt meg: a terjesztést, a nagy nyilvánosság előtti használatot, közszemlére tételt [Btk. 269/B. § (1) bekezdés a)-c) pontjai]« (ABH 2000, 83, 98.). [...]

Az alkotmányos értékrend figyelembevétele ugyanakkor egybeesik azzal a megközelítéssel is, amelyre az Emberi Jogok Európai Egyezménye épül és ahogyan az Emberi Jogok Európai Bíróságának a joggyakorlatában érvényesül, értve ezalatt, hogy nem vonatkozik azokra a megnyilatkozásokra, ideológiákra, amelyek tagadják magának az Emberi Jogok Európai Egyezményének is az értékrendjét. Ahogyan azt az Egyezmény 17. cikke megfogalmazza »az Egyezmény egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az bármely állam, csoport vagy személy számára jogot biztosítana olyan tevékenység folytatására vagy olyan cselekedet végrehajtására, amely az Egyezményben foglalt jogok és szabadságok megsértésére vagy pedig az Egyezményben meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozására irányul.« Az Egyezmény 17. cikkének értékrendi fontosságát egyébként az Alkotmánybíróság maga is külön hangsúlyozta például az 57/2001. (XII. 5.) AB határozatban. A határozat beidézi számosat az Emberi Jogok Európai Bíróságának azon ítéletei közül, amelyek mutatják azt a joggyakorlati irányvonalat, amely megtagadja a jogvédelmet az Emberi Jogok Európai Egyezményének értékrendjével összeegyeztethetetlen nézetektől, amikor tehát a szükségesség/arányosság tesztjének alkalmazása ab ovo fel sem merül (ABH 2001, 484, 491.).

Nézetem szerint tehát ma már önmagában nem, hanem csak a fentiek tükrében és a fentiek összefüggésében lehet idézni és értelmezni az Abh1.-nek sokszor hivatkozott mondatát. »A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi« (ABH 1992, 167, 179.).

Úgy vélem, hogy a Magyarország által elfogadott, a hazai jogrendbe beépített nemzetközi szerződések [az Alkotmány 7. § (1) bekezdésére figyelemmel], illetve az európai jognak azok a normái, amelyek kötelezőek és tartalmilag e tekintetben relevánsak (az Alkotmány 2/A. §-ának közvetítésével) adott esetben »ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátnak« tekinthetők. [...] Nézetem szerint azonban ez a tétel bár elismeri a jogalkotó mozgásszabadságát, de ez is csak a nemzetközi jogi kötelezettségek teljesítésének parancsa, a pacta sunt servanda elv függvényében értelmezhető. A szükségességi/arányossági teszt a pacta sunt servanda teljesítését nem akadályozhatja, hanem a lehetséges megoldások közül az alkotmányos kiválasztását segítheti. Amennyiben alkotmányosan nem lehetséges egy vállalt nemzetközi kötelezettség végrehajtása, úgy – amennyiben az állam nem kíván, vagy nem tud szabadulni

az adott nemzetközi jogi kötelezettségtől – az alkotmányozó hatalomnak kell megtennie a megfelelő lépést. [Lásd ebben az értelemben: 4/1997. (I. 22.) AB határozat, ABH 1997, 41.] [...]

Az ENSZ-egyezménynek nem pusztán a nyelvtani olvasata utal arra, hogy vannak tennivalók. Ott, ahol van egy egyezmény, amelynek van egy olyan monitoring testülete, amelyet a részes államok felhatalmaztak az egyezmény végrehajtásának ellenőrzésére, ott az ezáltal adott értelmezést nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ilyen ebben az esetben a CERD, a faji megkülönböztetés minden fajtájának tilalmára felügyelő bizottság is. Ennek hatáskörébe tartozik többek között az ENSZ-egyezmény 9. cikke szerint »általános ajánlások« (recommendations ordre général/general recommendations) kibocsátása is, amelyeket hosszú évek óta observations générales/general comments cím alatt bocsátanak ki, amelyek a nemzeti jelentések feldolgozása és ellenőrzése alapján készített kommentárok. (Megjegyzem, 1989. szeptember 13-a óta Magyarország elismerte a CERD illetékességét arra is, hogy Magyarországról benyújtott, egyénektől származó panaszokat vizsgáljon ki.) [...]

A Nemzeti Kisebbségek Védelmének Európai Keretegyezménye, amelynek Magyarország is részes állama, és amelyet az 1999. évi XXXIV. törvénnyel hirdetett ki, szintén idevágó kötelezettséget hordoz, ha nem is utal egyértelműen büntetőjogi vagy polgári jogi megközelítésekre. A megoldás megtalálásában az államnak szabad kezét ad. A 6. cikk (2) bekezdése szerint »A felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy megfelelő intézkedéseket hoznak olyan személyek védelmében, akik hátrányosan megkülönböztető, ellenséges vagy erőszakos fenyegetések és cselekedetek áldozatai lehetnek, etnikai-, kulturális-, nyelvi- vagy vallási identitásuk miatt.« Van az Európa Tanácson belül egy, javarészt tagállami ombudsmanokból álló, a rasszizmus és az intolerancia ellen létrehozott testület (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI), amely ajánlásokat kibocsátva és azok végrehajtásáról az államokat beszámoltatva részben szintén kisebbségvédelmi tevékenységet folytat. Ajánlásaiban az ECRI többek között azt is hangsúlyozta, hogy a futball-huliganizmussal, a gyűlölet-beszéddel, az interneten terjesztett rasszista anyagokkal vagy a magánszférában rasszista szempontokra utaló megkülönböztetésekkel szemben az állam nem maradhat tétlen, fel kell lépnie, és szükség esetén jogszabályi reformok révén is. [...]

A fent említett ECRI-nek Magyarországról készített 2. és 3. jelentése is érintette ezt a problémát. A harmadik jelentés [CRI (2004) 25, 2003. december 5-én készült, de csak az AB határozat után hozták nyilvánosságra, 2004. június 8-án]. E dokumentum 14. §-ában üdvözölte a Btk. akkori módosítását, de röviden utalt arra is, hogy bizonyos alkotmányossági aggályok merültek fel. Bízva abban, hogy ezek megnyugtatóan megoldhatók, címezte Magyarországhoz a 15. §-ban azt az ajánlást, hogy »a jognak büntetnie kell a rasszista aktusokat, ideértve a népirtás rasszista célzatú tagadását, rasszista anyagok rasszista célú terjesztését és osztogatását, rasszista csoportok életre hívását és tevékenységét.«

Nézetem szerint egyébként vélelmezhető, hogy az 1965. évi ENSZ-egyezmény idézett 4. cikkében foglalt cselekmények esetében a közösség tagjai maguk is sérelmesnek tekintik az abban foglalt cselekményeket. A nemzetközi büntetőbírói gyakorlat egyebekben irrelevánsnak tekinti az érintett beleegyezését az ilyen természetű jogsértésekbe, többek között arra is tekintettel, hogy erga omnes/jus cogens normákról van szó. A kérdés dogmatikai élű fontosságára tekintettel megjegyzem, hogy az ENSZ Nemzetközi Büntetőbíróháza a fegyveres összeütközések során elkövetett személyi méltóság elleni támadások bűncselekményt illetően a Bűncselekmények tényállási elemei című dokumentumban hangsúlyozza, hogy »egyértelmű, hogy az áldozatoknak nem kell személyesen tudatában lenniük a bánásmód megalázó vagy lealacsonyító jellegének.« [Eléments des crimes (ICC-ASP/1/3 (partie II-B)) 8/2/b/xxi cikk magyarázata (49. jegyzet), 30. o és 8/2/c/ii cikk magyarázata (57. jegyzet), 37.o]

Lévay Miklós alkotmánybíró párhuzamos indokolásából pedig – a már idézettek túlmenően – a következőket indokolt kiemelni:

„A véleménynyilvánítás és ezen belül a gyűlöletbeszéd korlátozhatóságával szorosan összefügg az is, hogy a közbeszéd, közállapotaink, a társadalmi nyilvánosság és a tolerancia szint nem az Abh1., Abh2. és az Abh3. szerinti megközelítésnek megfelelően alakult.[...] Jelen határozat lényegében megismétli ezt a bizakodást (III. 4.3.), annak vizsgálata nélkül, hogy az 1992-es döntésben megfogalmazott remény megvalósult-e, illetve hogy helytálló-e kizárólag a szabad kommunikáció nyomán kialakuló toleráns társadalom elve alapján megítélni az egyes véleményeket, illetve korlátozhatóságukat. Elmaradt annak az (újra)értékelése is, hogy vajon tényleg paternalizmus-e, ha az állam az Alkotmány 54. § (1) bekezdésével összefüggő intézményvédelmi kötelezettségének az uszítás szintjét el nem érő bizonyos jellegű becsmérlés/gyalázkodás esetén az adott magatartás arányossági követelményeket érvényesítő kriminalizálásával tesz eleget. [...]

Az előzőekben kifejtettek szerint elmulasztott vizsgálatok következtében a jogalkotó számára kódolhatatlan az Alkotmánybíróságnak a tárgykörben hiányzó büntetőjogi tényállás megalkotására vonatkozó korábbi (Abh1.) és a jelen határozatban következőképpen megfogalmazott üzenete: »A törvényhozó, ha úgy ítéli meg, hogy biztosítania kell a jog védelmét abban az esetben is, ha jogsérelem az egyént valamely csoporthoz tartozására tekintettel éri, az Alkotmány 61. § (1) bekezdésében biztosított szabad véleménynyilvánítást tiszteletben tartva fogalmazhat meg az alkotmányos büntetőjog követelményeinek megfelelő büntető tényállást.«

Az elmulasztott vizsgálatok nyomán valószínűleg kiderülhetett volna, hogy a konkrét személlyel szembeni rasszista beszéd büntetőjogi korlátozásának létezhet alkotmányosnak minősülő megoldása. Egy ilyen megoldás megtalálásához pedig véleményem szerint nem alkotmánymódosításra, hanem a jelen határozat és az indítvány által irányadónak tekintett precedensek előzőekben említett megközelítés módjának, tételeinek felülvizsgálatára lenne/lett volna szükség.»

VI.

18. A teljesség igénye miatt megemlítendő még két, az 1978. évi IV. törvény 269. §-ához kapcsolódó alkotmánybírói határozat.

- A 116/B/1993. AB határozat 1994 szeptemberében született, és a 269. § (1) bekezdését azért támadta, mert az indítványozó szerint büntetni rendel olyan magatartásokat, amelyekre az Alkotmány 2. §-ának (3) bekezdése mindenkit kötelez („mindenki jogosult és egyben köteles a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására irányuló törekvésekkel szemben fellépni”), továbbá a 61. §-ában biztosított véleménynyilvánítási és sajtószabadság feljogosít. Az indítványozó álláspontja szerint a büntető rendelkezés ezen túlmenően sérti a független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyalásához való alkotmányos alapjogot (57. § (1) bek.), az ártatlanság védelmét (57. § (2) bek.), a jóhírnévhez való jogot (59. § (1) bek.), a diszkrimináció tilalmát (70/A. §), a tudományos és művészeti élet szabadságát, a tanszabadságot és tanítás szabadságát (70/G. §). Az indítványozó felsorolja, hogy a támadott törvényhely alapján ellene indult büntetőeljárás mely alkotmányos jogokat sértett.

Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a Btk. 269. § (1) bekezdése nem sérti az Alkotmány 2. § (3) bekezdését. A hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetőleg kizárólagos birtoklására irányuló törekvésekkel szemben törvényellenes úton nem lehet

fellépni. Az Alkotmánybíróság előbbi határozatára is figyelemmel egyértelmű, hogy a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai elleni gyűlöletre uszítás nem törvényes és nem alkotmányos módja az alkotmányellenes törekvések elleni fellépésnek.

- A 918/B/2006. AB határozat 2009 májusában született, és azt az indítványt utasította el, amely szerint az 1978. évi IV. törvény 269. §-a alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítését kérte, mivel az indítványozó szerint a normaszöveg alkotmánysértő formában hatályosul, azt a bíróságok (illetve más jogalkalmazó szervek) alkotmányellenesen alkalmazzák, annak bírói gyakorlatban kialakult értelmezése („élő jog”) sérti az Alkotmány több rendelkezését, így a 2. § (1) bekezdését, a 7. § (1) bekezdését, a 8. § (1) bekezdését, 54. §-át, 59. § (1) bekezdését, 68. § (2) bekezdését és 70/A. § (1)-(2) bekezdését. Az indítványozó szerint a Btk. 269. § alkalmazása körüli jogbizonytalanság sérti a jogállamiság elvét – ezt támasztják alá szerinte a beadványában hozott példák, melyben bírósági eljárások sorára hivatkozott, valamint az alkotmánybírósági határozatok [18/2004. (V. 25.) AB határozat – gyűlöletre izgatás, 36/1994. (VI. 24.) AB határozat - hatóság megsértése, 30/1992. (V. 26.) AB határozat - izgatás] ellentmondásaira tett utalások is.

Határozatában az Alkotmánybíróság arra mutatott rá, miszerint:

„Ha valamely jogszabály több lehetséges értelme közül az állandó és egységes jogalkalmazási gyakorlatban csak egyféle tartalommal realizálódik, akkor az Alkotmánybíróság a jogszabályt e normatartalom, vagyis az »élő jog« alapján veti alkotmányossági vizsgálat alá [...]. Az Alkotmánybíróság megvizsgálta a közösség elleni izgatás törvényi tényállásával kapcsolatban kialakult bírói gyakorlatot, azonban arra a következtetésre jutott, hogy nincsen olyan egységes és állandó jogalkalmazási gyakorlat, mely mint »élő jog« alkotmányossági vizsgálat alá vethető lenne. [...] A bírósági határozatokban megállapítható ugyan bizonyos egységességre mutató tendencia, így például az elkövetési magatartás meghatározása, illetve az eshetőleges szándék, mint tényállási elem tekintetében [EBH1999. 5. és EBH1999. 6. (Legfelsőbb Bíróság határozatainak hivatalos gyűjteménye 1999/1.) BH2005. 46., BH1998. 521., BH1997. 165. stb.], azonban – mivel a bíróságok az adott bűncselekmény fennállását vagy fenn nem állását esetről esetre vizsgálják – a bíróságok által alkalmazott normatartalom, azaz a »joggyakorlat« vizsgálatához ez nem elegendő. A bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása pedig az Alkotmány 47. §-a szerint a Legfelsőbb Bíróság hatáskörébe tartozik.”

VII.

További, a joggyakorlat-elemző csoport témáját érintő alkotmánybírósági határozatok, röviden:

19. A 13/2000. (V. 12.) AB határozatában a testület – négy alkotmánybíró párhuzamos indokolásával – megállapította: az 1978. évi IV. törvény 269/A. §-a (nemzeti jelkép megsértése) nem alkotmányellenes. Kifejtette:

„Jelen ügyben a véleménynyilvánítás szabadsága az Alkotmányra közvetlenül visszavezethető más normatív alkotmányos értékekkel ütközik, s különbözik a konkrét büntetőjogi norma szerkezete is (pl. az elkövetési tárgy) a korábbi alkotmánybírósági vizsgálat alapjául szolgáló normákétól. [...] Az Alkotmány 75. és 76. §-ában foglalt normatív rendelkezések a nemzeti jelképeket mint alkotmányos értékeket, az alkotmányos védelem tárgyait határozzák meg. A nemzeti jelképek tárgyi valóságát és kettős funkcióját – mivel azok nemzeti jelképként és

együttal a Magyar Köztársaság állami szimbólumaiként is funkcionálnak – kifejező alkotmányi szabályok adják meg e jelképek kiemelkedő közjogi jelentőségét. A Magyar Köztársaság nemzeti jelképeinek és a Magyar Köztársaságra utaló elnevezésnek a használatáról szóló 1995. évi LXXXIII. törvény (a továbbiakban: Njtv.) indokolása is rámutat erre a kettős jelentéstartalomra: »Az Alkotmány értelmében nemzeti jelképeink azonban kettős funkciót hordoznak, amelyeket az alaptörvény meg is határoz. Egyrészt a 76. §-ában a magyar államiséghez kötve ad pontos leírást a jelképekről. Másrészt a XIV. fejezet címében szereplő meghatározással jelzi, hogy e jelképek a nemzeti érzés, a nemzethez tartozás kinyilvánításának az eszközei is.« Az Alkotmány szövegébe került nemzeti szimbólumok jelentősége az ország közelmúltbeli történelmére – a totalitárius államberendezkedésből a demokratikus társadalomba való átmenetre – tekintettel felértékelődött, aminek e szimbólumokat sértő egyes magatartások büntetőjogi védelme is nyomatékot ad. A magyar törvényhozónak a Btk. 269/A. §-ában kifejeződő álláspontját e történelmi körülmények is indokolták.

A vizsgált bűncselekmény elkövetési magatartása hasonló a közösség elleni izgatásnak az Abh.-val megsemmisített gyalázkodás alakzatához. Az elkövetési magatartás: nagy nyilvánosság előtt szóban és tettben megnyilvánuló sértő, vagy lealacsonyító kifejezések használata, vagy más ilyen cselekmények elkövetése. A két bűncselekmény közötti lényeges eltérés az elkövetés tárgyában található. Amíg az Alkotmánybíróság által az Abh.-ban megsemmisített 269. § (2) bekezdésében közvetlenül védett jogi tárgy: a magyar nemzet, valamely nemzetiség, nép, felekezet vagy faj volt, addig a Btk. most vizsgált rendelkezése által közvetlenül védett jogi tárgy a Magyar Köztársaságnak az Alkotmányban meghatározott nemzeti jelképei. A véleménynyilvánítás alkotmányos korlátja, a fokozott büntetőjogi védelem szempontjából tehát alapvetően más jogi tárgyról van szó.”

20. Hasonlóan foglalt állást az Alkotmánybíróság az önkényuralmi jelképek használatával kapcsolatos, az 1978. évi IV. törvény 269/B. §-a kapcsán is [14/2000. (V. 12.) AB határozat]:

„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint az önkényuralmi jelképek használatának bűncselekménnyé nyilvánítása nem áll közvetlen alkotmányos összefüggésben a pártok alapításának és működésének szabadságával, ezért az nem is sérti az Alkotmány 3. § (1) bekezdését. [...] A Btk. e rendelkezése nem korlátozza a vallásszabadságot, mert a törvényi tényállásban felsorolt jelképek nem vallási, hanem politikai jellegűek. Ez a rendelkezés nem sérti a gondolat és lelkiismeret szabadságát sem, ugyanis a vitatott tényállás meghatározott magatartás büntetését teszi lehetővé; a büntetőjog axiómái közé tartozik, hogy pusztán a gondolat, vagy a lelkiismeret nem lehet a büntetőjogi felelősségre vonás alapja. A törvény nem az elkövetőnek a jelképekkel való azonosulását tiltja, hanem azok kifelé irányuló felhasználását, ami már a véleménynyilvánítási szabadság területére esik. [...]

Az Alkotmánybíróság megállapítja azt is, hogy ezek az önkényuralmi jelképek nemcsak a közvélemény számára jelentik az ismert és megélt önkényuralmi rendszereket, hanem a Magyar Köztársaság törvényhozása kezdettől fogva mindmáig együtt kezelte az e rendszerek által elkövetett jogtalanságokat, legyen szó akár a törvénytelen ségek következményeinek orvoslásáról, – például az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károkért járó kárpótlásról, illetve az életüktől és szabadságuktól politikai okokból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról – vagy pedig eme önkényuralmi rendszerek kifejezetten és jellemzően önkényuralmi tetteiben való részvétel szimbolikus elítéléséről az úgynevezett átvilágítási törvényben. [...] Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a fentiekből a Btk. 269/B. §-ának vizsgálatára vonatkozóan több következtetés vonható le. Ezek egyike az, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának büntetőjogi eszközzel történő korlátozására az uszítás tényállásától eltérő más tényállások esetében is sor kerülhet.

Ennek alkotmányos kereteit egyrészlől a gyűlöletre uszítás, másrészlől a sértő kifejezésnek vagy azzal egyenértékű cselekménynek pusztán a köznyugalom megzavarására alkalmas volta – mint elkövetési magatartások – kijelölik. Eszerint a gyűlöletre uszítás tényállásánál szélesebb körben, de a gyalázkodásnál mégis szűkebben, alkotmányosan büntetőjogi korlátozás alá vonható a közösségek méltóságát sértő, köznyugalmat veszélyeztető magatartás is. Az alkotmányosan még megengedett korlátozhatóság határa tehát ott van, amikor a tiltott magatartás nem pusztán egy – helyesnek vagy helytelennek tartott – politikai nézetet fejez ki, hanem annál több: a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltóságát sértve veszélyezteti a köznyugalmat is.

A szóban lévő jelképeknek minden korlátozás nélküli, nyilvános, szabad használata a jelen történelmi helyzetben az emberi személy méltóságát tisztelő, ezért a gyűlölet és agresszió eszméit elítélő, a demokrácia értékei mellett elkötelezett minden személyt súlyosan sért, és különösen sérti a náciizmus és a kommunizmus üldözötteit. Magyarországon elevenen él a köztudatban és az üldözéseket túlélők közösségeiben a tiltott jelképekben sűrűsödő mindkét eszme emléke és a jelképek használata mellett elkövetett minden bűn; ezek nem merültek feledésbe. Közöttünk élnek a súlyos sérelmet szenvedett személyek és hozzátartozóik. A jelképek használata felidézi a még közeli múltat az akkori fenyegetésekkel, az embertelen szenvedéseket, deportálásokat és halált hozó ideológiákat.”

21. Miután azonban az Emberi Jogok Európai Bírósága hazánkat elmarasztalta a Vajnai kontra Magyarország ügyben az Emberi Jogi Egyezmény 10. cikk 2. bekezdésének megsértése miatt, az indítványozó alkotmányjogi panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz, és az AB megállapította: az 1978. évi IV. törvény 269/B. §-a alaptörvény-ellenes. Az indokolás szerint:

„Az Alkotmánybíróság tanulmányozta az EJEB véleménynyilvánítás szabadságáról kibontott gyakorlatát, különös tekintettel azokra a döntésekre, amelyek az Egyezmény értékrendjével összeegyeztethetetlennek minősítettek bizonyos megnyilvánulásokat, illetve amelyek a nemzetiszocialista és kommunista rendszerekkel összefüggő bűncselekményekkel kapcsolatos megállapításokat tartalmaznak. [...] A véleménynyilvánítás szabadsága büntetőjogi korlátaival kapcsolatban az EJEB következetesen hangsúlyozza, hogy az Egyezménnyel való összeegyeztethetőség szempontjából figyelembe kell venni az adott norma világos voltát, annak egyértelmű nemzeti gyakorlatát, valamint több tényezőt is vizsgálni kell a konkrét ügyben (pl. a megnyilatkozás földrajzi helye, ideje, politikai környezete, a megnyilatkozó személy státusa). Az EJEB jelentőséget tulajdonított annak is, hogy a totalitárius ideológiával való következetes azonosulásról van-e szó. [...] Az EJEB úgy ítélte meg, azzal, hogy már két évtized telt el a pluralizmussá történő átalakulás óta, az ország stabil demokráciának tekinthető. Jelen helyzetben tehát nem lehet arra hivatkozni, hogy a demokráciába való átmenet specifikus körülményei indokolnák a korlátozást. Álláspontja szerint nincs arra utaló bizonyíték, hogy jelenleg a kommunista diktatúra valamely politikai mozgalom vagy párt általi visszaállításának valós veszélye állna fenn. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 48-49. pontja.) Az EJEB elismeri, hogy a kommunizmussal összekapcsolódó történelmi események, az ilyen szimbólumok viselése fájdalmat okoznak az áldozatoknak és családtagjaiknak, azonban úgy véli, hogy az ilyen érzések önmagukban nem elegendőek a szólásszabadság korlátozásához. (A Vajnai ügyben hozott ítélet 57. pontja.) [...]

Az Alkotmánybíróság [...] megállapította, hogy a Btk. 269/B. § (1) bekezdése túl tágan határozza meg a büntetendő magatartások körét, mert nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni, jóllehet a célzat, az elkövetési módozat vagy a kiváltott eredmény figyelembevétele az egyes szimbólumok esetében elengedhetetlen lehet. A jelképhasználat általános büntetendővé nyilvánítása ahhoz vezet, hogy olyan magatartások is büntetendőnek minősülnek, amelyek bűncselekménnyé nyilvánítása aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. [...] A Btk. 269/B. § (1) bekezdésében foglalt önkényuralmi

jelképek használata tényállás megfogalmazása nem felel meg a büntetőjog Alaptörvényben foglalt korlátainak, az alkotmányos büntetőjog követelményeinek. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből levezethető követelmények, a büntető törvény tényállásaival szemben megkövetelt határozottság, pontosság és egyértelműség szempontjából megítélve megállapítható, hogy az önkényuralmi jelképek használatát tényállásszerűen megvalósító magatartások esetén a büntetőjogi felelősség eldöntésénél a jogalkalmazónak az alkotmányosság szempontjából megengedhetetlenül nagyszámú, egymásnak ellentmondó körülményre – a törvény indokolása, ellentétes eseti döntések, kommentárok – kell figyelemmel lennie.”

22. Az 1978. évi IV. törvény 270. §-át (rémhírterjesztés) megsemmisítő 18/2000. (VI. 6.) AB határozatában a testület viszont azt kifogásolta, hogy a törvényi tényállás egyrészt szükségtelenül korlátozza a véleménynyilvánítás alapjogát, („a valótlan tények állítása vagy híresztelése, illetve a való tényeknek elferdítése, még ha aényt állító tudatában is van cselekménye köznyugalomra káros hatásának, ebbe belenyugszik, netán ezt kívánja, a véleménynyilvánítási szabadságnak a büntetőjogi eszközökkel nem korlátozható tartományán belül van”); másrészt felröta, hogy:

„A jogbiztonság szempontjából agályos határozatlanság a köznyugalom megzavarására alkalmasság megítélésében jelentkezik. A köznyugalom maga is bizonytalan és értelmezést igénylő társadalmi jelenség. Annak megítélése pedig, hogy valamely tényállítás vagy híresztelés valóban alkalmas-e a köznyugalom megzavarására, kifejezetten lehetőséget teremt az esetleges, adott esetben önkényes jogértelmezésre és jogalkalmazásra. A büntetőjogi felelősség megállapításának feltétele elvileg a köznyugalom zavarásának reális lehetősége, amelynek megítélése azonban egyes konkrét esetekben – a tényállítás tartalmának, az elkövető személyének és az elkövetés körülményeinek összevetéséből levont következtetésként – a büntetőeljárás hatóságainak, végső soron a büntető bíróságnak a feladata. Kétségtelen, hogy a joggyakorlat szerint a tényállításnak komolynak, a társadalom szempontjából közjelentőségűnek, közérdekűnek, az állami, társadalmi, gazdasági, politikai stb. viszonyok különböző eseményeire, intézkedéseire vonatkozóan kell lenni, olyannak tehát, amely objektíve alkalmas arra, hogy elterjedése folytán a közvéleményben zavar és nyugtalanság keletkezzék.”

23. A 16/2013. (VI. 20.) AB határozatban az Alkotmánybíróság az 1978. évi IV. törvény 269/C. §-a szerinti bűncselekményt vizsgálta. Eszerint „a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása” büntettét az követi el, aki nagy nyilvánosság előtt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népiirtás és más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel.

Az Alkotmánybíróság rámutatott:

„A jogalkalmazónak konkrét esetben azt kell tehát eldöntenie, hogy az adott esemény (amelyet az elkövető tagad stb.) a nemzeti szocializmus, avagy a kommunizmus ideológiájához és időszakához köthető-e, illetőleg azt, hogy – civilizált világ felfogása szerint – a népiirtáshoz hasonló súlyú és ezért hasonló megítélés alá eső történelmi bűnről van-e szó. Az Alkotmánybíróság leszögezi, hogy ezen utóbbi kérdések eldöntése a konkrét ügyben eljáró bíró feladata.) [...] A büntető tényálláson keresztül védendő jogi tárgy tehát a XX. századi európai (és világ-) történelmet döntően meghatározó diktatúrákhoz kapcsolható bűnök elismerésének társadalmi igénye, s mint ilyen, az európai és egyetemes kultúra részeként, az ezen történelmi tényekből levont, az európai jogi és társadalmi fejlődést is befolyásoló feltétlen igazság. A szóban forgó törvényi tényállást a jogalkotó a köznyugalom elleni bűncselekmények között helyezte el, kifejezve ezzel a törvény célját és a védett jogi tárgy mibenlétét, azaz a köznyugalmat. Megállapítható ezért, hogy a vizsgált törvényi tényállás

megalkotása mögött az a jogalkotói szándék áll, miszerint azokat a magatartásokat szükséges büntetőjogi eszközökkel visszaszorítani, amelyek objektíve alkalmasak arra, hogy a köznyugalomban zavart okozzanak.

„A [...] nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűnei nyilvános tagadásának pönalizálása nem ütközik az önvádra kötelezés tilalmába. Valamely magatartás bűncselekményé nyilvánítása csak akkor ütközik az indítványozó bíró által felvetett alapelvbe, ha a törvényalkotó által megkövetelt magatartás kifejtésének eredményeképpen az adott személy egy másik bűncselekmény elkövetését ismerné el, azaz önmaga ellen szolgáltatna bizonyítékot, mintegy beismerő vallomást tenne. [...] A büntetőjog alapfogalma a bűnösség, ezen utóbbinak pedig egyik sarkalatos eleme az elvárhatóság. A törvény elvárja az állampolgártól a bűncselekmények elkövetésétől való tartózkodást. Ez az elvárás azonban nem feltétlen, nem érvényesülhet ugyanis akkor, ha az elvárt – egyébként normakövető – magatartás önfeljelentéssel (önvaddal) volna egyenlő. Ez a helyzet áll elő például a vámorgazdaság és az adócsalás büntetvények „találkozásakor”. A jelen esetben azonban nem erről van szó. A Btk. 269/C. § szerinti bűncselekmény elkövetésétől való tartózkodás, azaz a jogalkotó által elvárt – normakövető – magatartás nem jár együtt egy másik, korábbi bűncselekmény szükségszerű elismerésével, avagy az adott személy saját bűnösségét alátámasztó bizonyíték szolgáltatásával. A nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek tagadása büntetvények elkövetésétől ugyanis nem az tartózkodik, aki kifejezetten elismeri az akkor történt rémtettek elkövetését, hanem aki a szóban forgó törvényi tényállásban írt, csakis valamely aktív cselekvés formájában megnyilvánuló elkövetési magatartást nem tanúsítja. [...]

Az Alkotmánybíróság a 4/2013. (II. 21.) számú AB határozatában, a fentiekben hivatkozott korábbi döntésében kinyilvánította, a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozhatóságára vonatkozó elveket megerősítette: »[a] különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszer csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni akkor, ha az alkotmányos vagy az Alaptörvényre visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi fenyegetettsége indokolt lehet, mert a XX. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumaival összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel. [...] Az Alkotmánybíróság legitim célnak tekinti, hogy a törvényalkotó az emberi méltóság és az alkotmányos rend, illetve értékek védelmében büntetőjogi eszközökkel tiltsa azon magatartásokat, amelyek ezekkel ellentétesek. A diktatórikus rendszerekkel való azonosulást kifejező nézetek nyilvános megfogalmazása, terjesztése vagy hasonló célzatos magatartások büntetendővé nyilvánítása alkotmányosan elfogadható lehet [...]« [4/2013. (II. 21.) AB határozat]. [...] Az Alkotmánybíróság ebben a körben az Alaptörvény által is védelemben részesítendő alkotmányos értéknek tekinti az áldozatok hozzátartozói, az áldozatokra emlékezők és általában a demokrácia értékrendje mellett elkötelezett közösségek tagjainak méltóságát. Mindemellett az Alkotmánybíróság megítélése szerint a Btk. által tilalmazott véleménynyilvánítás képes olyan indulatokat ébreszteni, amelyek végső soron a köznyugalom megőrzését is veszélyeztethetik. Alkotmányos célként ismeri el továbbá az Alkotmánybíróság a demokrácia és jogállamiság alapelvei melletti feltétlen társadalmi elkötelezettség megőrzését is.”